

ישראלים בחצר סט. ג'יימס

הסופר הנוף ברטוב, ששימש נספח לענייני תרבות בשגרירות ישראל בלונדון, כינס בספרו את רשמיו ממגעיו עם הציבור האנגלי והאנגלו־יהודי. כתיבתו קלה ונלבבת, סגנונו מושך ומלא הומור, וכל הספר נקרא כפיליטון בהמשכים, המעלה פרקי־הווי ואורח־חיים של תושבי האי הבריטי. הרבדים החברתיים, הנימוסים הממלאים תפקיד כה חשוב ביחסים שבין אדם לחברו ובין אדם למעמדו, הן "מימסד" השולט על הכל ברוחו יותר מאשר בכוחו, ועם זאת—המהפכה האטית, השקטה והבטוחה, המתרחשת לעיני אדם הבא מן ה' זרוץ—כל ההופעות האלו נסקרות כאן יפה, בחן, ברוח טובה של סיבולנות וסלחנות.

הרבה מגלגל ברטוב בענין המימסד, המיעדור גים, פרשת המרגל פילבי, הצעירים הוועמים, וביחס לשהורים ולצבעונים. מכל פרשה הוא מפקח מוסר־השכל הבא ללמד על כלל התור שבנים הוא מנסה לפפור את הרכב האוכלוסיה לשבטיה ולזרמיה, "להסביר את הכמיהה החדשה הזאת אל הזהות השבטית במדינה ששלוותיה מגיעות לכל היבשות בעולם". אך בטחונו גדול: "ייתכן", הוא כותב, "שבתר לוף הוועמים של ימי המעבר יוצר מחדש הדרושיח בין הציבור לבין המפלגות המסור־רתיות, תתגבש מחדש אותה הרמוניה כר־הבת שארץ זו הצליחה לקיים דורות רבים ולא לקפחה גם בימים של תמורות גדולות. אך ייתכן גם שברבטיה הקטנה, שהשחור והירוק גוספו בה על צבעיו של היוניון־ג'ק, תבקש ביטוי פוליטי חדש למציאות שהתהפכה באורח כל־כך ראדיקלי".

רשמיו של ברטוב מן הציבור האנגלו־יהודי נקראים בענין, היתה זו פגישתו השלישית עם קיבוץ של יהודים, ומדי־פעם היו אלה יהודים מסוג אחר. בפעם הראשונה נפגש עם ניצולי המחנות והיערות וראה מה שעוללה השואה ליהודי אירופה. בפעם השניה הכיר את יהדות ארצות־הברית ועמד על משקלו של המרכז היהודי הגדול ביותר בזמננו.

• חנוך ברטוב: ישראלים בחצר סט. ג'יימס; הוצאת הקיבוץ המאוחד, 1969; ע' 217.

באנגליה ראה יהודים אחרים לגמרי, שהינם שרשים עמוקים באנגליה במשך מאות־שנים ומילאו תפקיד נכבד בעיצוב ההיסטוריה היהודית בדורות האחרונים. סיפורה של משפחה אחת—ישראל זיו וסיימון מארקס—מוכיח כי "התמורה הגדולה במעמדם של היהודים ניכרת במעבר מגיטאות המהגרים לגיטאות המוזהבים".

חיי הציבור היהודיים ב"גיטאות המוזהבים" מתרכזים סביב "ועד־שליח־הקהילות" והפעילות הציונית לצורתיה. האבות קרובים למורשת התרבות היהודית בצורתה הדתית, ואילו הבנים שאפים "להתאגלו". זיקתם ליהדות חלשה ביותר, ובניהם נמשכים "החור" צה". רק מיעוטם מקבל איזה חינוך יהודי, גישואי־התערובת מרובים, וכל זיקתם ליהדות פחתה והולכת. "כשבאנו אנחנו לאנגליה", מספר ברטוב, "עדים היינו לשלב מתקדם זה בדרך להשתלבות גמורה בעולם האנגלי. המימסד היהודי—כמורה כמימסד הבריטי בכ"ל—היה שרוי במשבר חמור, אך בהווה היהודית משבר כזה אינו את מבשר תמורה כי אם אות מאיים של כליה".

בימי מלחמת־ששת־הימים חלה התעוררות גדולה במחנה היהודים, וברטוב, שהיה באגף ליה באותם ימים, מתאר את גל ההתלהבות שהתנשא אז ושקע כעבור זמן קצר. במיוחד מדגיש המחבר את חלקה של האינטליגנציה היהודית בהתעוררות זו; החוגים האינטלקטואליים היו גם הראשונים שנרתעו ממהירות הנצחון המוחץ והמפגנת הכוח הישראלי. הם החלו לחשוש שמא עלול מאורע היסטורי זה לפגוע במציאות חייהם בקרן־זוויתם שלהם.

פ. י.

אגדת הבקעה וההר

סיפוריו הקצרים של אמציה פורת נכתבו לפני שנים ונאספו רק עכשיו, מתקנים, באסופה קטנה שהופיעה בהוצאת קצין־חני נוך של צה"ל. המשתם עוסקים בארבע דמויות שונות—אחד פקיד עלוב, שני קצין עתודה "ירוק", שלישי מורה מזדקן במושבת ספר ותיקה, והרביעי, גיבורם של שני סיפור

להסוות מזולתם: איתן שטיינר (אבן), חיים חזק, ומר מנור. מתן השמות הוא רק סימן אחד לפשטנות שבבניית הדמויות ומחוסר האורגאניות האמנותית שבין סיפור העלילה הריאליסטי לבין הרובד הסמלי שמאחוריו. היחס בין שני רכיבי הסיפורים—הסמלי והריאליסטי—נראה פשטני ושטחי למדי, ורק בסיפור האחרון, "חלומי של מר מנור", ניי כרות כבר בשלות והשלמה.

נ. ב.

בתים מתרוקנים

משלושת מחזותיו של עמיצור אילן, האחד עוסק בבעיות מהוויו הקיבוץ, השני—במשפחה הרוסה בעיר, ואילו השלישי—לא סאר טר...—דן במציאות-חיים של סופרים ואמנים. הרקע הקיבוצי נהיר לו יותר ובפורטו הוא מתמצא יותר. רקע הסופרים ניתן בצורה של קאריקטורה חלשה למדי.

במחזה "הדיבוק מניוה-שאנן", שהוצג בתיאטרון "זווית" בשעתו בהצלחה לא מעטה מעלה המחבר את התרוקנותו של הבית העירוני. מוסד נכבד זה נהרס והלך בתקופות האחרונות. מבחון צרו עליו האירועים החברתיים הגדולים, המהפכות והמלחמות, ומבפנים פקדו אותו משברים תרבותיים וחברתיים. הבית המסורתי התרוקן מזמן ולא שב לאיתנו, לא בארץ-ישראל ולא מחוצה לה. רעיון זה משמש נושא מרכזי גם במחזה השני של עמיצור אילן: ה"שופלדורר". בראשון מעלה המחבר את הריסתו של הבית בעיר, המשלה את הילד להתחנך בקיבוץ. לאחר שהבן גדל וחוזר הביתה, הוא מגלה את הרקבון המוסרי והחברתי של סביבתו ומודעזע למראה-יעיניו.

בית אביו נהרס בידי אמו, שנטשה את בעלה והתחברה לאנשים מן השכבה העסקנית של המפלגה השלטת. השחיתות המוסרית של אנשי הציבור מעמיקה את תודעת ההרס בנשמתו של הצעיר, שאף הוא לא נוקה מאשמה. הוא גוזל מחברו הטוב את חברתו ועמד

רים קצרים, הוא סטודנט ירושלמי. אולם השוני הוא בעיקרו רק שוני היצוני. למעשה, כל הארבעה אינם נקלטים בסביבתם החברתית והם נטילים קשר בפשי אליה. הם חיים בהרגשה כי סביבתם אינה מכירה בייחודם ובערכם, והם מבקשים להוכיח לה את ייחודם. ציר העלילה של המשת הסיפורים טובב על נסיונם להוכיח לחברה את גדולתם, הנזונה בעצם רק מעולם האשליה והדמיונות שלהם עצמם.

נסיונות אלה מביאים לרגע האמת המפוכחת, בעקבותיו נוצרת זיקת-אמת בינם לבין סביבתם. הפקיד המואס בחייו מספר בבית-החור לים את "אגדת הבקעה וההר": "הבט אל הבקעה, המלאה עצמות, והרוס עלות ההרה — זהו כל האדם". בעקבות נסיון ההתאבדות הכושל מתגלה לו רצון-החיים הפשוט, הטבעי, של האדם, ומתבררת לו הכרת החופש לבחור ברגע שעל סף המוות. הקצין הצעיר נכפה לפעול על רקע של היתקלות במכתריים. ירגע הפעולה שובר את חוסר-בטחונו ויוצר קשר בינו לבין אנשי-המילואים שבפיקודו. הסטודנט חיים חזק מגיע לגילוי האמת הפנימית באמצעות דמויות מן החוץ, האומרות לו בפה מלא מה שביקש הוא עצמו לדחוק בדרך של הינאה עצמית.

הטוב שבסיפורים הוא גם הארוך שבהם. ב"חלומי של מר מנור" (סיפור שנקרא קודם "פידאייך" ופורסם בזמנו ב"קשת") מספח המורה המודקן מנור מכבר חלום יצירה, באמצעותו הוא מצדיק דברים שצריך היה לעשותם ולא עשאם בתחום האישי. בבראו לכתוב מסתבר לו כי החלום לא היה אלא אשליה: אין לו כוח יצירה. ההתפכחות המרה והכואבת דוחקת לעשות סוף-סוף את הדבר הנכון והטוב. שצריך יהיה להשלים את אשיותו ואת חייו. ברגע הארה מתרשה המקרה הטראגי השם קץ לחייו.

גם שמות הגיבורים משמשים את המחבר לצורך עיצוב דמותם של גיבוריו. שמותיהם מסווה הם לחולשה הפנימית אותה הם רוצים

* אמציה פורת: אגדת הבקעה והר ועוד סיפורים; ספריית תרמיל, 1969; 160 עמ'.